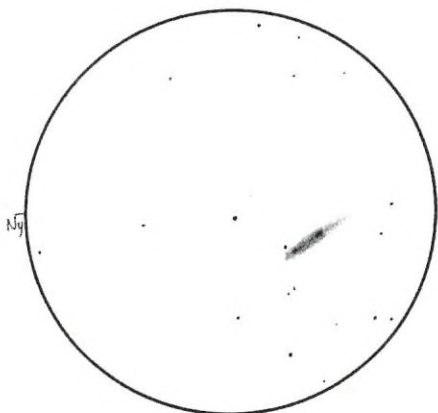
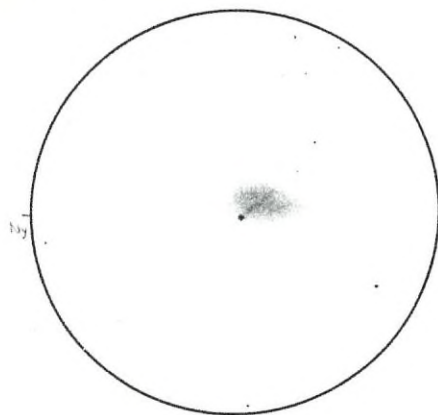

Galaxisok az esti égen

Sajátos időpontban lehettem a déli félgömbön! Itthon még javában nyár volt, ott lent pedig tél. Csakhogy ez a tél meglehetősen különös volt, akár rövidnadrágban is ki-mehettem volna észlelni napnyugta után. Bámulatos volt az időjárás! Órák múlva már erőteljes téli öltözékben is érezni lehetett a hideget. Leginkább a 100%-ig páramentes (itthon soha sem tapasztalt) klíma volt az, ami segítette az egész éjszakás észleléseket. Döbbenetes volt az is, ahogy a komplett déli ég átfordult a fejem felett. Olyan magasan, északon volt a Nap, hogy a déli ég minden részét ideális magasságban lehetett megfigyelni. Görbült ívű égi útját mélyen kezdte a Tucana (Tukán), hogy hajnalra kétszeres pólusmagasságba emelkedjen. Szokatlan csillagkép ez! Üresnek nevezhető területen található, de mégis feltűnő. Lényegében nem is a csillagkép feltűnő, hanem a torz, körte alakú felhő és a szomszédos ködös csillag. Így is sikerült a csillagképben meglátnom a madarat, bár csak a csillagkép felét használtam fel, és azt hiszem a Hydrusból is kölcsönvettem egy csillagot. Az égbolt két „második helyezettje” fekszik közvetlenül egymás mellett, a Kis Magellán-felhő és a 47 Tuc gömbhalmaz (NGC 104), de azért igyekeztem egy távolabbi égitestnek is helyet adni. Az NGC 7329-ban semmi különös sincs, csak mint galaxis, jóval messzebb van, mint a két óriási objektum. Picike ovális objektum, $11^m,3$ -val a Tuc legfényesebb „távoli” galaxisa. Oldalra tolva látható benne a legfényesebb, megszerű rész, ami a galaxis középső részén végig húzódó fényesebb területbe ágyazódik (15,2 T, 152x).

NGC 7090 GX Ind

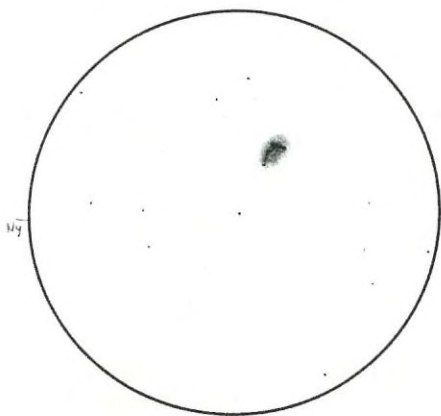

IC 5152 GX Ind

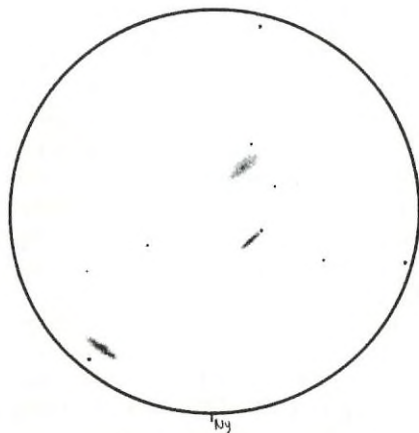
Az Indust tartom az egyik legfurcsább alakú csillagképnek. Galaxisait egymás után észlelve sokszor olyan érzésem támadt, mintha már egy másik csillagképre álltam volna rá. Tíz legfényesebb galaxisa $10^m,5$ – $11^m,5$ közötti fényességű, bár mint mindig, ezek a fényességadatok most is ellentmondásosak. Pont ezért adódhatott, hogy az észlelt galaxisok fele alig mutatott valamit magából. A kevésbé látványosokról nem akarok sokat írni, maximális látnívalójuk legfeljebb arra terjedt ki, hogy van-e fénye-

sedő centrumuk vagy sem. Alakjuk se igen mutatott megnyúltságot. Ez nem is csoda, hiszen nagy többségük E vagy S0 típusú. Megtalálni nem nehéz őket, mert fényesek, de méretük kicsi. A következő objektumokról van szó: NGC 7029, 7041, 7049, 7083, 7141, 7192, és 7196. Azért akadt három sokkal látványosabb célpont is ebben a csillagképben. Felemás kinézetű Sc típusú galaxis az NGC 7090. A 7,6x1,3-es galaxis egyik fele lényegesen diffúzabb a másiknál, és halványabb is. A dolog érdekessége, hogy a határvonal a kistengely mentén húzódik. Centrumában és attól ÉNy-ra van egy-egy fényesebb csomó. Ugyancsak nagy méretű sziget az égen az NGC 7205. Centrumában hatalmas folt látható, de nincs igazi, fényesen világító magja. A középtől a perifériák felé csomók tarkítják a felszínét, és kis méretű halója látható. Az NGC 5152-től nagyon tartottam, mert egy 7^m,7-s csillag fekszik ennek a szabálytalan galaxisnak a peremén, ráadásul mérete is 6'. De az égboltnak hála könnyedén látszott a kísérletes derengés, egy-két szabálytalanul elhelyezkedő folttal.

A Grus (Daru, eredetileg Phoenicopterus-Flamingó) a legkönnyebben felismerhető déli csillagképek közé tartozik. Számomra a Hattyú ferde nyakú déli testvére. Ahogy a csillagképben barangoltam a 3°-os alap nagyítással, egymás után kerültek be a látómezőbe a különböző színekben pompázó fényes csillagok. Színképüket tekintve volt ott minden B és S között. Az egész hangulatát néhány szabadszemes és binokulár-kettős dobta fel. A $\delta^{1,2}$ Gru egy sárga-vörös csillagpárt takar, a $\mu^{1,2}$ Gru és egy harmadik csillag G színképtípusú triót alkot. A $\pi^{1,2}$ Gru egyik tagja sárgásfehér csillag, míg a másik vörös (S), ez a pár zavarta az IC 5201 megfigyelését. A BZ Gru és szomszédja K és F színkombinációban virít. De lényegében az egész csillagkép tele van feltűnő színű, fényes, narancs és vörös csillagokkal. Ennek jó kontrasztja az $1^m,7$ -s α Gru (Alnair), amely vakító fehér.

NGC 7418 GX Gru

NGC 7582, 7590, 7599 GX Gru

Távcsőben nézve ez az égbolt egyik leglátványosabb csillagképe. Itt is akad néhány kevésbé látványos galaxis, annak ellenére, hogy a legfényesebbeket válogattam ki. Itt azonban jobb volt a spirálgalaxisok aránya. Az NGC 7213, 7079, 7144, 7145, 7496 és az IC 5201 tartozik azokhoz az objektumokhoz, amelyek csak fényességük miatt érdemelnek említést. Közülük a legelső mindössze 20'-re fekszik az Alnair ragyogásától, de mégis magas a felületi fényessége. Az NGC 7410-nek gyenge magja van, ami alig

kiemelkedő inhomogén centrális részben foglal helyet. Az 1:5 arányban megnyúlt objektum É-i fele halványabb. Az NGC 7412 és 7424 két nagyon hasonló kinézetű galaxis. Lapjával látunk rá erre a két spirálra, felületi fényességük alacsony, utóbbi ezért néztem csak 76x-ossal. A kör alakú halóból csak a centrum emelkedik ki, de nem nagy az intenzitáskülönbség. A 7412 kicsit foltos volt, és a centrum mellett egy folt látszott benne. Az IC 5267-nek fényes magja és ezt körülvevő ovális része van, a halója halvány. Hasonló ez előző galaxisokhoz, csak jóval határozottabb. Alacsony felületi fényességű, de az előbbieknél sokkal látványosabb az NGC 7418. Ovális felszínén látható egy előtér csillag, két fényes folt és egy kifli alakú ív. A 3'x0',6-es NGC 7456-ot nagyon alacsony felületi fényesség jellemzi 152x-óssal, és vizuálisan, mint minden galaxis, ez is kisebbnek látszik a katalógusbeli méretnél. Felületéből semmi sem emelkedik ki, mindössze inhomogenitások látszanak rajta. Hasonló méretű és formájú az NGC 7462. Halvány felülete elég egyenletes fényességű, közepe picit fényesebb. A látványt a látómező csillagai zavarják.

Megint csak két „ikergalaxis” következik. Az NGC 7531 1:3, míg az NGC 7552 1:4 arányban van megnyúlva, mivel kistengelyük mérete közel azonos, így az utóbbi nagyobbak látszik, és kicsit fényesebb is. Jól kivehető magukat fényes centrális rész veszi körül, mellette pedig két-két csomó látszik mindkét galaxisban. Az NGC 7582 és 7599 16'-re fekszik egymástól és még köztük van az NGC 7590. A legfényesebb 7582 mutatta a legtöbb részletet. DNy-i pereme fényesebb, akár csak a centrum, de szinte a teljes felület darabos. A legkisebb méretű (2',2x0',6) 7590 volt a legnagyobb felületi fényességű. Magja fényes, felülete inhomogén. 3',3x1',2-es méretének és a 7590-hez hasonló fényességének köszönhetően a 7599 volt legalacsonyabb felületi fényességű a három galaxis közül. Nagy, diffúz felszínéből mindössze közepén emelkedik ki „alig valami”.

A Phoenixet (Főnix) a Daru, a Szobrász és az égbolt kilencedik legfényesebb csillaga, az Achernar határolja. Mivel az α Phe, az Ankaa elég fényes (2^m,4), így már az első éjszaka tisztában voltam azzal, hogy „igen, az ott a fejem felett a Főnix”. De csak közel egy hét múlva lettem annyira figyelmes, hogy összeálljon a csillagkép. Nem kellett nagy képzelőerő, hogy meglássam benne a kiterjesztett szárnyú madarat. A Daru könnyebben felismerhető, de mindkettő egyformán jellegzetes. Két 11^m,5-s galaxisa közül az NGC 7689 részlet nélküli kis folt, némileg darabos hatással. Az NGC 7796-ról még ennyi se mondható el, tipikus elliptikus galaxis. Az éléről látható NGC 625 valamivel izgalmasabb. D-i pereme diffúzabb, közepső részén három csomó látható.

A Telescopium (Távcső) csillagkép nem igazán tartalmaz fényes csillagokat. Ráadásul ilyen szempontból nem is fekszik kedvező helyen, mert a közelében lévő sokkal feltűnőbb csillagképek és a Tejút-centrum minden figyelmet elterel. Mindössze a csillagkép ÉNy-i sarkában lévő öt csillagból álló alakzat feltűnő. A közeli Tejút ellenére leginkább galaxisokat tartalmaz, bár alig van köztük 12^m-nál fényesebb. Amiket néztem, azok E és S0 típusúak voltak, így részletekkel nem kényeztettek el. Az NGC 6893 enyhén ovális volt, és a közepe kissé fényesebb. Kompakt elliptikus galaxis az NGC 6868, tőle ÉK-re látszott az NGC 6870. Az IC 4797 fényes magú S0 galaxis, peremén egy csillaggal. Ugyancsak egy peremcsillaggal rendelkezik a tőle 6'-re lévő 13^m,2-s IC 4796.

Ennyi lett volna az éjszaka első felében megfigyelhető galaxisok története, de a java még hátra volt!

SZABÓ GÁBOR